

МАТЕРІАЛИ

Всеукраїнської
науково-практичної конференції

«Творчість як спосіб пізнання
дійсності: синергетична парадигма»

20 березня 2013 року

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ОБДАРОВАНОЇ ДИТИНИ НАПН УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКЕ ФІЛОСОФСЬКО-ЕКОНОМІЧНЕ НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО
УНІВЕРСИТЕТ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ

ТВОРЧИСТЬ ЯК СПОСІБ ПІЗНАННЯ ДІЙСНОСТІ: СИНЕРГЕТИЧНА ПАРАДИГМА

Матеріали
Всеукраїнської науково-практичної конференції

20 березня 2013 року

Київ - 2013

Медведева Н.В. Вивчаючи образотворчу діяльність молодших школярів.....	181
Ваганова Н. А. Дослідження творчого потенціалу дітей: синергетичний підхід.....	187
Третьак Т. М. Розвиваючий потенціал карусу: сприймання інформації.....	193
Шатохіна Н.П. Синергетика творчества: путь от хаотичности к гармонии.....	200
Кондратенко Г.П. Розвиток творчо-естетичних здібностей особистості в контексті педагогічної синергетики.....	208
Кіричевська Е.В. Релігійна творчість особистості як спосіб освоєння об'єктивного світу та духовної реальності.....	214
Ігнатович О. Г. Формування науково-творчого потенціалу студента у процесі науково-дослідницької діяльності.....	222
Романюк В.Г., Романюк Л.В. Поняття суб'єкта творчої діяльності в університетській освіті.....	230
Гулько О.В. Соціально– культурні та філософські передумови становлення проектної освіти.....	233
Пивоварська К.С. Меметика як метамова віртуальної соціальної мережі.....	236
Латиш Н.М. Активізація конструктивного мислення молодших школярів.....	241
Федорак І.О. Самоорганізація особистості у синергетичному вимірі.....	248
Малюк В.М. Творчі проекти в освітньому середовищі.....	251
Сурков П.Д. Електронна комерція в аграрному секторі: зарубіжний досвід.....	257
Бодрова В.Г. Еволюція наукових підходів до аналізу конкурентоспроможності національної економіки та оцінки її стану ..	261

1. Бердяев Н. А. Смысл творчества (Опыт оправдания человека) // Н. А. Бердяев. – М.: Изд-во Г. А. Леммина и С. И. Сахарова, 1916.
2. Булгаков Сергей, прот. Православие // Булгаков Сергей, прот. – Paris, 1985. – С. 279.
3. Василюк Ф. Е. Переживание и молитва: опыт общепсихологического исследования // Ф. Е. Василюк. – М.: Смысл, 2005. – С. 190.
4. Зеньковский В. В. История русской философии // В. В. Зеньковский. – Л., 1991. – 222 с.
5. Керн Киприан, архим. Антропология св. Григория Паламы // Киприан Керн, архим. – Париж: YMCA-Press, 1950. – 197 с.
6. Кураев Андрей, диакон. Школьное богословие // Андрей Кураев, диакон. – М., 1997. – С. 48.
7. Преподобный Максим Исповедник. Творения // Преподобный Максим Исповедник [В 2 книгах. Книга 2]. – М., 1993. – С. 104.
8. Геронимус Александр, прот. Богословие священнобесмолвия. Синергия // Геронимус Александр, прот. – М., 1995. – С. 152.
9. Лосский В. Догматическое богословие // В. Лосский. – М., 1991. – С. 224.

ФОРМУВАННЯ НАУКОВО-ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ СТУДЕНТА У ПРОЦЕСІ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Ігнатівич О. П.

кандидат педагогічних наук, доцент

Луганський національний університет імені Тараса Шевченка

доцент кафедри педагогіки

В статті комплексно розглядається проблема формування науково-творчого потенціалу студента у процесі науково-дослідної діяльності. Проаналізовано розробленість проблеми підготовки студентів вищих навчальних закладів освіти до професійної дослідницької діяльності. Висвітлено погляди вчених на суть, структуру й умови готовності майбутніх фахівців до неї. Обґрунтовано поняття „готовність до науково-дослідної діяльності” та визначено умови, що сприяють її формуванню. Ключові слова: науково-дослідницька діяльність, навчально-творча діяльність, науково-творчий потенціал, студентський вік, творчість, творча особистість.

Синергетичний підхід як новий світогляд епохи постмодерну включує сукупність фундаментальних законів, відображуючи універсальні якості еволюції системного світу, виявляється більш інтегрованим процесом розвитку

традиційній моделі освіти переважав інформаційно-репродуктивний тип навчання, що привело до недостатнього розвитку особових компонентів професійної компетентності майбутнього фахівця.

Необхідність підготовки сучасного фахівця вимагає пошуку відповіді на такі важливі питання: які якості повинен мати майбутній фахівець, що він повинен знати і уміти, які професійні завдання він повинен вирішувати на виробництві, які межі його майбутньої професійної діяльності. Особливу увагу необхідно приділити розвитку мобільності мислення і формуванню відповідальності майбутніх фахівців як найбільш актуальним і вимагаючим термінового рішення проблемам. Професійна компетентність розуміється як складна інтеграційна освіта, що включає широкий діапазон компонентів, що є сукупністю систематизованих знань, умінь і навичок, вузькоспеціальних, особових якостей, способів мислення, а також розуміння відповідальності за свої дії. Рішення комплексу проблем, пов'язаної з модернізацією сучасної української освіти, неможливе без модернізації вищої освіти, оскільки сучасна вища школа потребує фахівців, що мають високий рівень професійної культури, сформованих як творчі особи.

Науково-дослідницька діяльність студентів вищого навчального закладу досліджували В.Андреев, В.Безпалько, В.Борисов, Л.Коржова, А.Кочетова, Д.Машкіна, Л.Ройко, В.Савченко, Р.Сеульський, С.Тезикова, В.Федяєва, Н.Яковлева. Водночас, у працях цих дослідників недостатньо повно обґрунтовуються умови формування науково-творчого потенціалу студента у процесі науково-дослідної роботи студентів університету.

Навчання у ВНЗ студентів, майбутніх філологів, необхідно розглядати як підготовку до наступної самоосвіти, а засобом досягнення цієї мети є коректно організована самостійна навчально-творча і науково-дослідна діяльність студентів, тому доцільно розвивати у сучасних студентів уміння вчитися, формувати у них здібності до саморозвитку, самовиховання, самоосвіти (В.Андреев, С.Зиновьев), творчому застосуванню майбутніми філологами отриманих знань, способам адаптації до професійної діяльності у сучасному світі.

Мета даної статті – розкриття сутності формування науково-творчого потенціалу студента у процесі науково-дослідницької роботи студентів університету.

Студентський вік становить особливий період у житті людини передусім тому, що „за загальним смислом і основними закономірностями вік від 18 до 25 років складає насамперед початкову ланку в ланцюзі дозрілих вікових категорій, а не кінцеву в ланцюзі періодів дитячого розвитку” [6, с. 72], це

Фактори, які мають вплив на сучасного студента у період навчання у ВНЗ: навчальна робота; професорсько-викладацький склад; самостійна робота; практичні заняття; соціальна активність; відношення до навчання; соціально-демографічні фактори; оточуюче середовище (родина, друзі, група); професійна спрямованість; рівень інтелектуального розвитку; різні типи діяльності [7, с.107].

Метою науково-дослідницької діяльності сучасних студентів є формування навичок і прийомів навчально-дослідницької роботи і самоосвіти, придбання глибоких знань і розвиток творчого мислення для виконання майбутньої професійної діяльності. Творчі особистості – це люди, що надають, в першу чергу, глибиною і багатством емоцій та почуттів, тому що означають сім ознак креативності: оригінальність, евристичність, фантазія, активність, сконцентрованість, чіткість, чутливість, уміння самостійно застосувати засвоєні знання в новій, конкретній ситуації і знайти спосіб рішення цієї задачі (аналіз і синтез, порівняння, узагальнення, класифікацію і тематизацію отриманих даних).

Більшість авторів під творчою особистістю доцільно розуміє індивіда, який володіє високим рівнем знань, має потяг до нового оригінального [2, 13]. Як свідчать дослідження особливостями творчої особистості ступають: здібність „робити чудо”, дії що виходять за рамки традиційних але не порушують законів природи; високий ступінь емпатії; виключність діяльності; здібність вирішувати конфлікти, особливо тоді, коли вони не мають логічного рішення; вміння фантазувати та мати інтуїцію [4]. Усі перелічені уміння лежать в основі творчого мислення, для навчання якому використовується науково-дослідницька робота студентів. Для творчої особистості творчість – це життєва потреба, творчий стиль поведінки – найбільш типовий. Таким чином творчість у широкому розумінні слова – це те, що народжує щось нове, суттєво особистісний процес, що не зводиться ні до яких схем діяльності, не підлягає стандартизації, це вища форма активності, самостійності та професіоналізму, це бажання і дія майбутніх фахівців, спрямована на розвиток своїх здібностей та обдарованостей. Філософські думки про творчість знайшли свій вираження та конкретизацію в роботах Л.Виготського, який деталізував творчість, як діяльність людини, яка будує щось нове, все одно, це буде нова частина зовнішнього світу або побудовою розуму та почуттів, що існують в

... Для успішного розвитку специфічні особливості критичний погляд на речі, уміння узагальнювати нові ідеї, активність життєвої позиції в процесі кожного студента вищої школи є створення необхідних умов для досягнення на якому він зможе максимально реалізувати свій науковий і творчий потенціал.

Готовність майбутніх фахівців до науково-дослідної діяльності в науковій літературі розглядається в різних аспектах: як наявність здібностей (Б.Ананьєв); як професійно важливу якість особистості (А.Андарало, З.Румянцева, Т.Садчикова, П.Пенькова, К.Платонов, Е.Шайн, К.Дурай-Новакова та ін.). Визначенню педагогічних умов формування у майбутніх фахівців готовності до науково-дослідницької діяльності присвячені дослідження Н.Амеліної, В.Борисова, З.Ісаєвої, Л.Коржової, О.Сафон'єнко. Здатність до дослідження – це складне психолого-педагогічне утворення, яке охоплює знання логіки, наукового обґрунтування і вироблених на його основі дослідницьких умінь [2].

Формуванню навичок і прийомів самоосвіти сприяє робота з різними літературними джерелами, ресурсами мережі Інтернет, архівними матеріалами; підготовка і проведення експериментальних, навчальних і науково-дослідних робіт; виступ з доповіддю по конкретній темі, написання звіту, наукової статті. Слід також відмітити, що ця діяльність сприяє оволодінню технікою швидкого читання, проведенню бібліографічного пошуку, стимулює до поглибленого вивчення іноземних мов, що дозволяє студентів познайомитися з іноземною літературою по вибраній спеціальності.

Забезпечення єдності розвитку науки і викладання є основним завданням вищої школи. При цьому на перший план виступає збільшення ролі самостійної роботи студентів, її стимулювання з точки зору професійного росту. Одним з шляхів рішення цієї задачі може бути залучення студентів до науково-дослідної діяльності на основі навчально-дослідного принципу [3]. Основні положення якого: коригування загальноосвітньої підготовки майбутніх філологів з урахуванням багаторівневої структури вищої освіти і раннім залученням до науково-дослідної і творчої роботи за системою завдань висхідної складності; орієнтація на формування творчої особи, що усвідомлює свої можливості, а також місце і роль обраного виду діяльності в загальнокультурному просторі [5, с.18].

Модель організації науково-дослідної діяльності студентів припускає декілька компонентів: психологічний компонент (студентів слід підготувати,

настроїти, створити мотивацію до науково-дослідної роботи, викликати пізнавальний інтерес); комунікативний компонент (формування іншомовної комунікативної компетенції); методологічний компонент (знання особливостей науково-дослідної роботи, вміння орієнтуватися в ній, оволодіння студентами способами і прийомами науково-дослідної роботи).

Готовність студентів до науково-дослідної діяльності містить такі структурні компоненти: *мотиваційний компонент* – пізнавально-спонукальні мотиви (бажання вчитися, розширювати професійний і культурний кругозір, прагнення до самостійного набуття знань), мотиви, що ґрунтуються на емоціях (емоційна зацікавленість діяльністю, яка може виникати в процесі розв'язання проблемно-пошукових навчальних завдань і ситуацій), мотиви творчої діяльності (прояв ініціативи та активності в процесі виконання творчих завдань, активність у науково-дослідній роботі), особистісні мотиви (інтереси в дії); *змістово-процесуальний компонент* – знання про види науково-дослідницької діяльності, її зміст і процеси здійснення, знання статистичних методів, а також система дослідницьких умінь, серед яких слід визначити знання характеру і специфіки професійної діяльності, структури й механізму творчого процесу, особливостей творчості й засобів її формування, логіки і структури вивчення професійного досвіду та інноваційної діяльності, основних принципів і методів наукового дослідження, методів статистичної обробки здобуття результатів і форм їх наукового оформлення; *операційний компонент* – система необхідних для власної пошукової діяльності дослідницьких умінь.

Потреба участі студентів в науково-дослідній діяльності обумовлена наступними чинниками: навчальна діяльність студентів має бути мотивована, тобто необхідно показати зв'язок між знаннями, отриманими в процесі навчання, і застосуванням їх з практики, а також їх реалізацією у сфері безпосередньо наукової діяльності при рішенні реальних завдань, що вимагає від студентів збільшення долі самостійної роботи над вирішуваною задачею; рівень отриманої освіти випускників повинен відповідати рівню сучасної науки; забезпечення безперервної підготовки кадрів, як для виробництва, так і для розвитку фундаментальних наук; випускник має бути здатний вести самостійний пошук рішень, мати навички наукового аналізу, мати образ мислення, що відповідає науковому.

Будь-яка наукова робота повинна мати специфічні риси наукового стилю (точність, абстрактність, логічність, об'єктивність, закінченість). Науковий стиль є метамовою, що відбиває наукове пізнання світу, тому емоційні елементи не грають вирішальної ролі в науковій літературі. Нині викладач, керівник науково-дослідною роботою студентів, навчає їх створенню текстів

науковий уявлення, що склалося, доводиться щодня працювати. Обставиною, при підготовці майбутніх фахівців гуманітарних спеціальностей, не приділяється належна увага навчанню студентів нормам наукового стилю, оскільки це не передбачено програмами курсів.

Апробація результатів дослідження як етап формування науково-творчого потенціалу студентів може бути виконаний або у вигляді публікації в реферованих наукових виданнях, або шляхом виступу з доповіддю на науково-технічній конференції (семінарі), захисту курсової роботи.

На етапі оцінки перспектив виконаної роботи викладач і студент аналізують результати апробації роботи, визначають можливість і необхідність проведення подальших наукових досліджень по розвитку отриманих результатів або постановці нових завдань, або приймають рішення про припинення співпраці з аналізом причин, які можуть до такого рішення привести. Вищезгадані етапи науково-дослідної роботи носять загальний характер на усіх рівнях підготовки фахівців, чим забезпечується безперервність процесу „вирощування” як наукового, так і фахівця будь-якого профілю. Такий процес передбачає три основні рівні підготовки: студентські науково-дослідної роботи, включаючи роботи на ступінь бакалавра; дипломних і магістерських роботи; виконання кваліфікаційної роботи аспірантом.

Таким чином, цілеспрямована, керована і систематично здійснювана науково-дослідна робота може забезпечити стійкий процес розвитку освіти зі збереженням єдності науки і викладання, підготовку фахівців, що мають наукову методологію і практичний досвід проведення результативних наукових досліджень. Тільки таким чином можна «виростити» дійсно доброго, як говорять міцного фахівця, з досить високим рівнем розвитку науково-творчого потенціалу.

Ми вважаємо, що особливо важливо правильно організувати процес залучення до науково-дослідної роботи у вищій школі, де людина вже здатна управляти власною діяльністю, спрямованою на досягнення конкретного результату в майбутньому. Проте відмітимо, що залучення до науково-дослідної роботи можливо лише за наявності у студентів бажання належним чином організувати свою інтелектуальну діяльність і досягти високого рівня свого професійного розвитку. Процес залучення починається з першого року навчання, коли студента знайомлять з прийомами розвитку інтелектуальної

діяльності і логічними схемами узагальненого характеру для вирішення професійних завдань.

Важливою обставиною при організації науково-дослідної роботи студентів є вміння викладача поетапно направити і розгорнути розумову діяльність в різних професійних ситуаціях, адже за етапом теоретичного осмислення закономірностей мислення, здійснення науково-дослідної роботи, що виражається в рішенні завдань проблемного або ситуаційного типу та відбувається формування узагальнених способів мислення, формалізованих у вигляді логічних схем.

Найчастіше використовується варіант, коли позначаються рамки якої-небудь проблеми, над якою студент працює з основною і додатковою літературою, готує реферат (доповідь, повідомлення) з вказаної проблеми, а потім викладачем здійснюється контроль під час занять. Це сприяє глибшому розумінню цієї проблеми іншими студентами, орієнтуючи їх на діяльність по диференціації істотних і несуттєвих ознак з поясненням їх суті. Окрім цього у студентів формується здатність висувати наукові гіпотези, визначаючи міру їх вірогідності, міркуючи методом звуження поля гіпотез.

Особлива роль в ефективному управлінні науково-дослідною роботою належить своєчасному, об'єктивному і систематичному контролю, який може здійснюватися на семінарських, практичних заняттях, консультаціях і колоквиумах по різних темах. Для вирішення цієї проблеми доцільно розробити комп'ютерну програму, яка дозволяє в стислі терміни отримати уявлення про рівень засвоєння студентами матеріалу по конкретній темі.

Безперечним є твердження, що найбільш ефективні консультації індивідуального характеру, коли викладач у бесіді із студентом з'ясовує міру підготовки, дає конкретну пораду, робить конструктивні зауваження, попутно з'ясувавши знання студента по провідних навчальних дисциплінах. Але проводити індивідуальну роботу скрутно через відсутність часу, тому подібна робота у кращому разі проводиться з групою студентів з 8-10 чоловік, а найчастіше – з усією академічною групою у повному складі. Досвід використання науково-дослідної роботи з метою формування науково-творчого потенціалу студентів демонструє необхідність реалізації підходу, сприяючого інтенсифікації навчального процесу, формуванню професійного мислення, що розвиває навички самоосвіти, допитливість і інтерес до майбутньої професії.

Аналіз ефективності поточного контролю і підсумкової атестації студентів, що займалися науково-дослідною роботою, знань порівняно з іншими студентами. Серед умов формування готовності майбутніх фахівців проводити науково-дослідну роботу слід зазначити: системне бачення процесу розвитку науково-творчого потенціалу студентів, творче використання загальноосвітніх і професійних блоків дисциплін на принципах інтеграції і міжпредметних зв'язків, залучення майбутніх фахівців до єдиної системи науково-дослідної діяльності; використання потенційних можливостей позааудиторної роботи та педагогічної практики, реалізація комплексу педагогічних впливів на формування професійно-значущих і керівництва дослідницькою діяльністю.

Таким чином, науково-творчий потенціал особистості майбутніх фахівців формується на основі накопиченого ним соціального досвіду, предметних знань, нових ідей, умінь і навичок, що дозволяють знаходити і застосовувати оригінальні рішення, новаторські форми і методи і тим самим удосконалювати виконання своїх професійних функцій.

Перспективи розвитку даної наукової проблеми вбачаємо у вивченні педагогічних умов ефективної організації науково-дослідної роботи студентів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Амелина Н.С. Учебно-исследовательская деятельность студентов педвуза в процессе изучения дисциплин педагогического цикла / Н.С.Амелина / Дис..... канд.пед.наук. - КДПИ им. А.И.Горького. - Киев, 1982.
2. Бондаревская Е.В., Кульневич С.В. Педагогика: личность в гуманистических теориях и системах / Е.В.Бондаревская, С.В.Кульневич. - Ростов-на/Дону: Творческий центр "Учитель", 1999. - 560 с.
3. Гнатюк С.Н. Научно-исследовательская работа студентов - средство повышения качества образования / С.Н.Гнатюк // Матер. респ. научн.-практ. конф. «Проблемы и пути развития высшего технического образования», Ч.2. - Мн. - 2001. - С.202-203.
4. Кларин М.В. Инновации в мировой педагогике Рига, НПЦ "Эксперимент", 1995.
5. Лесникович А.И., Тикавый В.Ф. Возможности использования в ОИП основных принципов и подходов НИР / А.И.Лесникович, В.Ф.Тикавый // Обучающе-исследовательский принцип в организации университетского образования. - Мн., 1998. - С.16-21.
6. Резвицкий И.И. Философские основы теории индивидуальности. - Л., издательство Ленинградский университет, 1973. - 174 с. 7. Шпарке К. Студенты. Становление личности / К.Шпарке. - М., Прогресс, 1982. - 135 с.